

Aijaz Ahmad'in Edebiyat Teorisine Katkıları: Eleştirel Bir İnceleme

Contributions of Aijaz Ahmad to Literary Theory: A Critical Analysis

Arif Akbaş^{1*}

¹Öğr. Gör. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Yıldızeli Meslek Yüksekokulu, Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Programı, Sivas, Türkiye | <https://ror.org/04f81fm77>, <https://orcid.org/0000-0002-8480-4350>, aakbas@cumhuriyet.edu.tr

Lecturer Doktor, Sivas Cumhuriyet University, Yıldızeli Vocational School, Department of Marketing and Advertising, Public Relations and Promotion Program, Sivas, Türkiye | <https://ror.org/04f81fm77>, <https://orcid.org/0000-0002-8480-4350>, aakbas@cumhuriyet.edu.tr

* Corresponding author

Araştırma Makalesi

Süreç

Geliş Tarihi: 03.10.2023

Kabul Tarihi: 23.06.2024

Yayın Tarihi: 30.06.2024

Benzerlik

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal yazılımı ile taranmıştır.

Değerlendirme

Ön İnceleme: İç hakem (editörler).

İçerik İnceleme: İki dış hakem/Çift taraflı körleme.

Telif Hakkı & Lisans

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Etik Beyan

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Arif Akbaş

Etik Bildirim

turkisharr@gmail.com

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman

Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Yayıncı

Published by Mehmet ŞAHİN Since 2016-Akdeniz University, Faculty of Theology, Antalya, 07058 Turkey.

Atf

Akbaş, A. (2024). Aijaz Ahmad'in edebiyat teorisine katkıları: eleştirel bir inceleme. *Turkish Academic Research Review*, 9/2, 149-163, <https://doi.org/10.30622/tarr.1370835>

Öz

Bu makalede, Hindistan doğumlu ünlü Amerikalı Marksist filozof, edebiyat teorisini/siyasi yorumcu Aijaz Ahmad'in yapıtları Weberci yorumlayıcı yaklaşım (verstehende) çerçevesinde tartışılmakta ve incelenmektedir. Kaliforniya Üniversitesi, Irvine Beşeri Bilimler Okulu'nun Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü'nde kadrolu profesör olarak görev yapan Ahmad (1941-2022) uzun yıllar bu bölümde edebiyat teorisini alanında son derece nitelikli eserler kaleme almıştır. Aijaz Ahmad, 1941 yılında İngiliz yönetimindeki Muzaffarnagar'da doğmuştur. Hindistan'ın bölünmesinin ardından ailesiyle birlikte Pakistan'a göç etmiştir. Ahmad, *Teoride Sınıf, Ulus, Edebiyat* adlı kitabında esas olarak sömürgecilğe ve emperyalizme karşı harekette teori ve teorisyenlerin rolünü tartışmaktadır. Ahmad'in postyapısalcılığın ve postmodernist maddi tarih anlayışlarının savunucularına karşı argümanı, bu tür postkolonyal araştırmaların ortaya çıkışından bu yana çok az şeyin başarılı olduğu gerçeği etrafında şekillenmektedir. Aijaz Ahmad, dünyada en çok "Teoride Sınıf, Ulus, Edebiyat (Jameson, Salman Rüşdi, Edward Said Eleştirisi)" kitabıyla tanınmaktaydı. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra milliyetçilik, Hindistan yarımadasından Afrika'ya, Latin Amerika'nın bazı bölgelerine ve Pasifik Okyanusu'na kadar çeşitli bölgelerde Batı emperyalizmine karşı direnişin temel ifadesi olarak ortaya çıkmıştır. Bandung Konferansı ve Bağılantısızlar Hareketi'nin oluşumuyla birlikte, Avrupa'nın birçok eski kolonisi, ne ileri kapitalist "Birinci Dünya"ya ne de sosyalist "İkinci Dünya"ya bağlı olmayan ortak bir blok oluşturmak üzere bir araya geldi. Bu tarihsel bağlamda, "Üçüncü Dünya edebiyatı" kategorisi ortaya çıktı; bu kategori hem metropol Batı'da hem de Üçüncü Dünya'nın anavatanlarında başlı başına bir bilimsel ve eleştirel çalışmalar endüstrisini doğurmuştur. "Üçüncü Dünya" edebiyatını ve kültürlerini homojenleştirmeye yönelik artan eğilime karşı çıkan Aijaz Ahmad, "sömürgeci söylem", "post-kolonyalizm" üzerine temel teorik ifadelerin coşkulu bir eleştirisini üretmekle çağdaş düşünceye hâkim olan basmakalıp düşüncelerin veya kibirlerin çoğunu ortadan kaldırmıştır. Yaptığı şey bir anlamda kültürel eleştiridir. Diğerlerinin yanı sıra Fredric Jameson, Edward Said ve Subaltern Studies grubunun uzun değerlendirmelerinin yer aldığı "In Theory" de aynı zamanda Hint edebiyatı kavramı, "Üçüncü Dünya" teriminin soykütüğü ve bu kavramın hangi koşullar altında oluşturulduğuna dair parlak analizler de içermektedir. Metropol entelektüel çevrelerinde sözde "sömürgeci söylem teorisini" ortaya çıkarmıştır. Ahmad, bu söylem teorisini de şiddetle eleştirmektedir. Aijaz Ahmad, çağdaş düşünce ve edebiyat teorisini olarak tanınan önemli bir isimdir. Ahmad, özellikle postkolonyalizm ve küreselleşme konularında derinlemesine analizler yapmış, eleştirel teorisinin politik ve kültürel bağlamlarını incelerken, edebiyatın ve popüler kültürün nasıl ideolojik araçlar olarak işlev gördüğünü araştırmıştır. Onun eserlerinde, Batı merkezli düşünceye karşı duran ve alternatif bakış açıları sunan bir yaklaşım göze çarpar. Özellikle "In Theory: Classes, Nations, Literatures" adlı eseri, postkolonyal eleştirinin önemli örneklerinden biri olarak kabul edilir ve küresel güç ilişkilerini edebi eserlerle ilişkilendirme çabası dikkat çeker. Ahmad'ın çalışmaları, kültürel üretimin siyasi ekonomiyle ilişkisini anlamak isteyenler için vazgeçilmezdir. Edebiyat ve medyanın nasıl hegemonik güçler tarafından şekillendirildiğini ve nasıl direniş potansiyelleri taşıdığını eleştirel bir gözle değerlendirir. Böylece, onun analitik yaklaşımı, hem akademik çevrelerde hem de politik tartışmalarda derin etkiler bırakmıştır. Ahmad, küresel güç dinamiklerini anlamak ve değişen dünya düzeninde yer almak isteyenler için önemli bir rehberlik sunmaktadır. Aijaz Ahmad, Edward Said'in çalışmaları ve düşünceleri hakkında çeşitli görüşler ileri sürmüştür. Özellikle postkolonyal teori ve kültürel çalışmalar bağlamında Said'in etkisi ve katkıları üzerine değerlendirmeler yapmıştır. Ahmad, Said'in "Oryantalizm" adlı önemli eserini önemli bir dönüm noktası olarak kabul eder. Bu eserde Said, Batı'nın Doğu'yu (Oryantalizm olarak adlandırdığı şekilde) nasıl bir imgelemeyle ve bilgi üretimiyle ele aldığı eleştirir. Ahmad, bu eleştirinin Doğu'nun Batı tarafından sömürülmesi ve kontrol edilmesinde nasıl bir rol oynadığını vurgulayan önemli bir analiz olduğunu belirtir.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat teorisini, Postkolonyal Teori, Aijaz Ahmad, Madunluk, Marksizm, Küreselleşme.

Research Article**History**

Received: 03.10.2023

Accepted: 23.06.2024

Date Published: 30.06.2024

Plagiarism Checks

This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Peer-Review

Single anonymized-One internal (Editorial Board). Double anonymized-Two external.

Copyright & License

Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the **CC BY-NC 4.0**.

Ethical Statement

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. Arif Akbaş

Complaints

turkisharr@gmail.com

Conflicts of Interest

The author(s) has no conflict of interest to declare.

Grant Support

The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Published

Published by Mehmet ŞAHİN Since 2016-Akdeniz University, Faculty of Theology, Antalya, 07058 Turkey.

Cite as

Akbaş, A. (2024). *Contributions of Aijaz Ahmad to Literary Theory: A Critical Analysis*. *Turkish Academic Research Review*, 9/2, 149-163, <https://doi.org/10.30622/tarr.1370835>

Abstract

In this article, the works of the famous Indian-born American Marxist philosopher, literary theorist, and political commentator Aijaz Ahmad are discussed and examined within the framework of the Weberian interpretive approach (verstehende). Ahmad (1941-2022), who served as a tenured professor in the Department of Comparative Literature at the School of Humanities at the University of California, Irvine, authored highly qualified works in the field of literary theory for many years. Aijaz Ahmad was born in Muzaffarnagar under British rule in 1941. Following the partition of India, he migrated to Pakistan with his family. In his book "In Theory: Classes, Nations, Literatures," Ahmad primarily discusses the role of theory and theorists in the movement against colonialism and imperialism. Ahmad's argument against the proponents of poststructuralism and postmodern materialist historiography revolves around the fact that very little has been accomplished since the emergence of such postcolonial studies. Aijaz Ahmad was best known worldwide for his book "In Theory: Classes, Nations, Literatures (Criticism of Jameson, Salman Rushdie, Edward Said)." After World War II, nationalism emerged as a fundamental expression of resistance to Western imperialism in various regions, from the Indian subcontinent to Africa, some parts of Latin America, and the Pacific Ocean. With the formation of the Bandung Conference and the Non-Aligned Movement, many former European colonies came together to form a common bloc that was aligned with neither the advanced capitalist "First World" nor the socialist "Second World." In this historical context, the category of "Third World literature" emerged; this category generated a scientific and critical studies industry both in the metropolitan West and in the homelands of the Third World. Aijaz Ahmad, opposing the increasing tendency to homogenize "Third World" literature and cultures, produced a fervent critique of the foundational theoretical expressions on "colonial discourse" and "post-colonialism," dispelling many of the stereotypes or pretensions that dominate contemporary thought. In a sense, what he did was cultural criticism. Among others, "In Theory" includes extensive evaluations of Fredric Jameson, Edward Said, and the Subaltern Studies group, along with brilliant analyses of the concept of Indian literature, the genealogy of the term "Third World," and the conditions under which this concept was formulated. The so-called "colonial discourse theory" emerged in metropolitan intellectual circles. Ahmad vehemently criticized this discourse theory as well. Aijaz Ahmad is a prominent figure known as a contemporary thinker and literary theorist. Ahmad has conducted in-depth analyses particularly in the areas of postcolonialism and globalization, examining the political and cultural contexts of critical theory. His works investigate how literature and popular culture function as ideological tools, presenting alternative perspectives that challenge Western-centric thinking. One of his notable works, "In Theory: Classes, Nations, Literatures," is regarded as a key example of postcolonial critique, notably attempting to relate global power relations with literary works. Ahmad's studies are indispensable for those seeking to understand the relationship between cultural production and political economy. He critically evaluates how literature and media are shaped by hegemonic forces and their potential for resistance. His analytical approach has left deep impacts both in academic circles and political debates, offering important guidance for understanding global power dynamics and navigating a changing world order. Aijaz Ahmad has put forth various opinions regarding Edward Said's works and thoughts, particularly within the contexts of postcolonial theory and cultural studies. Ahmad has evaluated Said's influence and contributions, considering them significant in these fields. Ahmad regards Said's seminal work "Orientalism" as a crucial turning point. In this work, Said critiques how the West imagines and produces knowledge about the East (termed Orientalism). Ahmad emphasizes that this critique is an important analysis highlighting the role Orientalism plays in the exploitation and control of the East by the West. Ahmad's assessments contribute to understanding the profound impact of Said's ideas on cultural and postcolonial studies, shedding light on the dynamics of power and representation between the East and the West.

Keywords: Literary theory, Postcolonial Theory, Aijaz Ahmad, Subalternity, Marxism, Globalization.

Giriş

Postkolonyalizm ile ilgili güncel tartışmaların şu şekilde olduğunu: “Edebiyat teorisi bende tuhaf bir dejavu duygusu, hatta bir miktar yorgunluk yaratıyor” (Ahmad, 1995, s. 1) belirten Aijaz Ahmad, “Üçüncü Dünya” edebiyatı/ kültürleri ile ilgili önemli edebiyat ve kültürlerin ateşli bir eleştirisini üretmiştir. Ahmad'ın kültür teorisi alanını yeniden haritalandıran bilgili ve anlaşılır yaklaşımının kışkırtıcı olacağı düşünülebilir (Ahmad, 1994, s. 7). ‘Postkolonyal teori’ meselesi bizi şimdilik biraz oyalayacak. O halde şununla başlayalım eldeki tartışmanın başlığındaki ifade diğer bir terimi yansıtmaktadır: Post durumunu iyi kavramak gerekmektedir (Ahmad, 1997, s. 4-5). Postkolonyalizm, sömürgecilik ve emperyalizmin kültürel, politik - ekonomik mirası üzerine, sömürgeleştirilmiş halkların, onların topraklarının insan kontrolü ya da sömürüsü üzerindeki etkisine odaklanan eleştirel bir akademik çalışmadır. Bu alan 1960’larda, daha önce sömürgeleştirilmiş ülkelere bilim insanlarının sömürgeciliğin kalıcı etkileri hakkında yayınlar yapmaya başlamasıyla ve (genellikle Avrupa’daki) emperyal gücün tarihi, kültürü, edebiyatı/ söylemine ilişkin eleştirel bir teori analizi geliştirmesiyle ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu alanla ilgili olarak özellikle Edward W. Said dışında; Frantz Fanon, Rana Kabbani, Gayatri Chakravorty Spivak, Homi K. Bhabha, R. Siva Kumar, Dipesh Chakrabarty, Derek Gregory, Aimé Césaire, Albert Memmi, Kwame Nkrumah vb. filozoflar çeşitli yapıtlar üretmişlerdir.

Postkolonyalizm çok çeşitli yaklaşımları kapsar ve teorisyenler her zaman ortak bir tanım kümesi üzerinde anlaşamayabilirler. Basit bir düzeyde, antropolojik çalışma aracılığıyla, sömürge halkının bakış açısından sömürge yöneticilerinin güvenilmez anlatıcılar olduğu varsayımına dayanarak sömürge yaşamı hakkında daha iyi bir anlayış inşa etmeye çalışabilirler. Postkolonyalizm, sömürgeciyi ve sömürgeleştirilene çevreleyen sosyal, politik - kültürel anlatılar da dâhil olmak üzere, sömürgeciliği/ yeni sömürgeciliği ayakta tutan sosyal - politik güç ilişkilerini inceler. Bu yaklaşım çağdaş tarih çalışmalarıyla örtüşebilir. Ayrıca antropoloji, tarih yazımı, siyaset bilimi, felsefe, sosyoloji ve beşerî coğrafyadan da örnekler alabilirler. Postkolonyal çalışmaların alt disiplinleri, sömürge yönetiminin feminizm, anarşizm, edebiyat ve Hıristiyan düşüncesi üzerindeki etkilerini incelemektedirler (Masood, 2012, s. 3-4). Zaman zaman postkolonyal çalışmalar terimi postkolonyalizme tercih edilebilir çünkü muğlak sömürgecilik terimi bir hükümet sistemine veya bu sistemin altında yatan bir ideolojiye ya da dünya görüşüne atıfta bulunabilir. Ancak postkolonyalizm (yani postkolonyal çalışmalar), post- ön ekinin ima edebileceği gibi basitçe sömürgecilikten sonra gelen bir sistemi tanımlamaktan ziyade, genellikle sömürgeci düşünceye ideolojik bir tepkiyi temsil eder. Bu haliyle, postmodernizmin modernizme bir tepki olduğu gibi, postkolonyalizm de sömürgeciliğe bir tepki veya ondan ayrılma olarak düşünülebilir. Postkolonyalizm teriminin kendisi de belirli kavram ve yöntemleri paylaştığı postmodernizm üzerine modellenmiştir (Lützel, 2001, s. 1-5).

Postkolonyalizm ve edebiyat teorisi hakkında çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bunlar içinde özellikle: Nguyen Ai Quoc’ın *Fransız Kolonizasyonu Yargılanıyor*, Aimé Césaire’in *Sömürgecilik Üzerine Söylem*, Frantz Fanon’un *Siyah Deri, Beyaz Maskeler* ile *Yeryüzünün Lanetlileri*, Albert Memmi’nin *Sömürgeci ve Sömürgeleştirilen*, Kwame Nkrumah’ın *Vicdancılık*, Edward Said’in *Şarkiyatçılık*, Gayatri Chakravorty Spivak’ın *Madun Konuşabilir mi? Seyyid Hüseyin Alataş’ın Tembel Yerli Efsanesi*, Benedict Anderson’un *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökeni ve Yayılması Üzerine Düşünceler*, B. Ashcroft, G. Griffiths ve H. Tiffin’in *İmparatorluk Yeniden Yazıyor: Sömürge Sonrası Edebiyatta Teori ve Uygulama*, *Sömürge Sonrası Çalışma Okumaları*, *Sömürge Sonrası Çalışmalarda Temel Kavramlar*, Samir Amin’in *Avrupamerkezcilik*, S. N. Balagangadhara’nın *“Körlüğündeki Kafir...” Asya, Batı ve Dinin Dinamiği*. Homi K. Bhabha’nın *Kültürün*

Konumu, I. Chambers ve L. Curti'nin *Sömürge Sonrası Sorun*, P. Chatterjee'nin *Ulus ve Parçaları: Sömürge ve Sömürge Sonrası Tarihler*, Robert J. C. Young'un *Beyaz Mitolojiler: Tarih Yazma ve Batı ile Sömürge Arzusu: Teoride, Kültürde ve Irkta Melezlik*, Ngũgĩ wa Thiong'o'nun *Zihni Sömürgecilikten Kurtarmak: Afrika Edebiyatında Dil Politikası*, Gayatri Chakravorty Spivak'ın *Seçilmiş Madun Çalışmaları, Postkolonyal Eleştirmen* ile *Postkolonyal Aklın Eleştirisi: Kaybolan Şimdinin Tarihine Doğru*, Edward W. Said'in *Kültür ve Emperyalizm*, Roberto Fernández Retamar'ın *Caliban: Amerikamızın Kültürü Hakkında Notlar*, Anibal Quijano'nun *Sömürgecilik ve Modernite/ Rasyonalite*, Masood Ashraf Raja'nın *Postkolonyal Öğrenci: Küresel Dayanışma Etiğini İngilizce Sınıfında Öğrenmek*, B. Parry'nin *Sanırlar ve Keşifler*, Uma Narayan'ın *Kültürlerin Yerinden Edilmesi ile Yarışan Kültürler*, V. Y. Mudimbe'nin *Afrika'nın İcadı*, Chandra Talpade Mohanty'nin *Batının Gözetimi Altında*, Walter Mignolo'nun *Yerel Tarihler/ Küresel tasarımlar: Sömürgecilik*, Anne McClintock'un *İlerleme Meleği: 'Postkolonyalizm' Döneminin Tuzakları*, Ashis Nandy'nin *Yakın Düşman: Sömürgecilik Altında Benliğin Kaybı ve Kurtarılması* ile *Gelenekler, Tiranlık ve Ütopiyalar: Farkındalık Politikasında Denemeler*, Octave Mannoni ve P. Powesland'ın *Prospero ve Caliban, Kolonizasyon Psikolojisi*, Vladimir Lenin'in *Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması*, Declan Kiberd'in *İrlanda'yı Keşfetmek*, A. JanMohamed'in *Manici Estetik: Sömürge Afrika'sında Edebiyat Politikası*, Kumari Jayawardena'nın *Üçüncü Dünyada Feminizm ve Milliyetçilik*, Paulin J. Hountondji'nin *Afrika Felsefesi: Efsane ve Gerçeklik*, Alamgir Haşmi'nin *Commonwealth, Karşılaştırmalı Edebiyat ve Dünya: İki Ders*, Trinh T. Minh-ha'nın *Kadın, Yerli, Diğer: Postkolonyalite ve Feminizmi Yazmak* ile *Sonsuz Katmanlar/ Üçüncü Dünya*, Che Guevara'nın *Sömürgecilik Mahkumdur*, Leela Gandhi'nin *Postkolonyal Teori: Eleştirel Bir Giriş* anılmaya değerdir.

Hintli Amerikalı Marksist akademisyen Vivek Chibber, *Postkolonyal Teori ve Sermayenin Hayaleti* adlı kitabında postkolonyal teorinin bazı temel mantıklarını eleştirmiştir. Aijaz Ahmad'ın Said'in Oryantalizmine yönelik daha önceki eleştirisinde ve Sumit Sarkar'ın Madun Çalışmaları akademisyenlerine yönelik eleştirisinden yararlanan Chibber, Madun Araştırmaları akademisyenleri tarafından ileri sürülen temel tarihsel iddialara odaklanır, bunları çürütür; tüm postkolonyal teoriyi temsil eden iddiaları yanlış olarak değerlendirmektedir (Ahmad, 1994, s. 10). Vivek, Postkolonyal teorinin kültürleri özelleştirdiğini, onları sabit ve statik kategoriler olarak resmettiğini ileri sürmektedir. Doğu ile arasındaki farkı da ortaya koyar; Batı'nın köprü kurulamaz olduğu, dolayısıyla insanların “evrensel özelemlerini” ve “evrensel çıkarlarını” inkâr ettiğini öne sürmektedir. Tıpkı Ahmad gibi tüm Aydınlanma değerlerini Avrupa merkezli olarak nitelendiren postkolonyal eğilimi de eleştirmektedir. Ona göre postkolonyal teori, “kültürel özcülüğü yeniden canlandırması ve oryantalizmin panzehiri olmaktan ziyade oryantalizmi desteklemesi nedeniyle” hatalıdır (Sarkar, 1997, s. 82). Postkolonyal çalışmaların ulusal kimlik konusu üzerinde yoğunlaşması, bunun sömürgecilikten kurtulmanın ardından istikrarlı bir ulus ve ülkenin yaratılması, kurulması için gerekli olduğunu belirlemiştir; ancak belirsiz ya da muğlak bir ulusal kimliğin, sömürgeci arındırılmış bir halkın sosyal, kültürel - ekonomik ilerlemesini sınırlama eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Postkolonyalizim üzerine 2000 yılından sonra da bazı çalışmalar yapılmıştır. Bunların içinde en önemlileri arasında: Robert J. C. Young'un *Postkolonyalizm: Tarihsel Bir Giriş*, Philip C. Salzman ve D. Robinson Divine'nin *Postkolonyal Teori ve Arap-İsrail Çatışması*, Roopika Risam'ın *Yeni Dijital Dünyalar: Teori, Uygulama ve Pedagojide Sömürge Sonrası Dijital Beşeri Bilimler*, Richard Prine'nin *Hayal Kırıklığına Uğramış Köprü: İrlanda ve Sömürge Sonrası Dünya*, Prem Poddar ve David Johnson'ın *İngilizce Postkolonyal Edebiyatlara Tarihsel Bir Giriş*, L. Paperson'un *Postkolonyal Getto*, Walter Mignolo'nun *Latin Amerika Fikri*,

John McLeod'un *Postkolonyalizmin Başlangıcı*, Achille Mbembe'nin *Postkolonyada*, Priyamvada Gopal'ın *Asi İmparatorluğu*, Nadine El-Enany'nin *Britanya Sınırı*, N. Dhawan'ın *Postkolonyal Teori: Eleştirel Bir Araştırma*, B. Dean ve J. Levi'nin *Duyulma Riski Altında: Yerli Hakları, Kimlikleri ve Sömürge Sonrası Devletler*, Hamid Dabashi'nin *İran: Kesilen Bir Halk*, Paola Bachetta'nın *Sömürgecilikten Kurtulmuş Feminist ve Queer Teoriler Üzerine*, G. Ankerl'in *Birlikte Yaşayan Çağdaş Medeniyetler* vb. yapıtlar sayılabilir. Postkolonyal teori 1980'lerde Michel Foucault, Jacques Derrida ve Gilles Deleuze'ün postyapısalcılık fikirlerinin etkisi altında ortaya çıkmıştır. Modern postkolonyalizmin öncüsü ise Frantz Fanon'du. Postkolonyal teorinin başlıca temsilcileri Edward Said, Gayatri Spivak ve Homi Baba'dır. Postkolonyal teoriyle ilgili disiplinler söylem analizi, cinsiyet teorisi, kültürel çalışmalar ve medya çalışmalarıdır. Postkolonyal edebiyat çalışmaları iki kategoriye ayrılır: Postkolonyal halkların incelenmesi ve postkolonyal ulusal kimlikleri inşa etmeye devam eden ulusların incelenmesi. Bir edebiyat teorisi olarak postkolonyalizm, bir zamanlar Avrupalı emperyal güçler (İngiltere, Fransa, Almanya ve İspanya gibi) tarafından sömürgeleştirilen halklar tarafından üretilen edebiyatla ve modern, sömürgecilik sonrası birliklere dâhil olan sömürgecilikten arındırılmış ülkelerin edebiyatıyla (Fransız ve İngiliz Milletler Topluluğu gibi) ilgilenir (Shafranskaya, 2019, s. 203). Postkolonyalizm, bir edebiyat teorisi olarak, eski kolonilerdeki yazarların ürettiği yazıları analiz etmek için eleştirel araçlar sağlar ve daha genel olarak sömürgeciliğe eleştirel bir bakış açısı getirir.

Aijaz Ahmad'ın Yapıtları Üzerine Bazı Notlar

L'e sprit Créateur [Yaratıcı Ruh], "kültürü" Arnoldcu anlamda hiçbir sorgulamaya yol açmadan; daha doğrusu doğrudan savunur. Belirtisel olarak, bu boşluklar ve atlamalar akademik postkolonyal çalışmaların kabul etmesi veya takip etmesi gereken konuları ve alanları işaret etmektedir. Aijaz Ahmad'ın "In Theory: Classes, Nations, Literatures" kitabı kanonik yazarların kapsamlı tartışmalarında en iyi halini almaktadır; Örneğin Said'in Conrad ve Kipling hakkındaki yazıları son derece ayrıntılıdır. Ayrıca, temsil ile toplumsal oluşumlar arasındaki karmaşık ilişkinin tanınması yönündeki çağrısı, her ne kadar benzersiz olmasa da ana akım akademik çevrelerde kesinlikle gecikmiş bir çağrıdır. Her ne kadar giriş bölümünde bu projenin 1980'lerin başında başladığı belirtilse de Said'in analizlerinin çoğunun alt metni; Kültür ile Emperyalizmin altında yatan aciliyet duygusunun kaynağı olarak ortaya çıkan şey, 1990-91 Körfez Savaşı'nın mirasıdır -askerileştirilmiş vahşeti ve bunlarla medyanın yönlendirdiği Amerikan kültürel suç ortaklığı ortaya çıkmıştır. Aijaz Ahmad'ın *Teoride: Sınıflar, Milletler, Edebiyatlar* adlı kitabının yayınlanması akademik çevrelerde büyük bir heyecan yaratmıştır. Ahmad'ın önerdiği iddialı görev büyük bir ilgi uyandırmıştır: Bu öneri "sömürge ve imparatorluk meselelerini müzakere ederken edebiyat teorisinin kendisinin belirlenmesinden başkası değildir." Üretim koşulları ile temsilcilerinin belirli sınıf ve kurum ağları içindeki konumlarına göre değişmektedir. Teoriye verilen yanıt, bilim adamlarının kavramsal araçlarımızın ve teorik konumlarımızın siyasi sonuçlarına ilişkin bir araştırmayı ne kadar sabırla beklediklerini göstermektedir. Ne yazık ki vaatlerine rağmen teoride bu çalışma öne sürdüğü fikirleri tam manasıyla gerçekleştirememektedir. Ahmad, kitabın Fredric Jameson ve Edward Said hakkındaki ana bölümlerinde, ABD akademisindeki "Üçüncü Dünya" metnlerinin okunmasını yönlendiren teorilerin üreticilerine hitap etmektedir (Samantrai, 1994, s. 118).

Salman Rushdie'nin utanç verici kitabının eşlik eden bir okuması, onun, baskın teorilerin teşvik ettiği yanlış okumalar olduğunu iddia ettiği şeyleri düzeltir. Onun ABD biliminin üretim koşullarına ilişkin açıklaması, yirminci yüzyılda edebiyat teorisinin gelişimine ilişkin sonraki bölümlerde tamamlanmıştır: Milliyetçiliklerin çeşitli ilerici ve gerici kullanımları, bunların "Üçüncü Dünya" edebi kanonunun ortaya çıkışıyla ilişkileri ile

Marx'ın emperyalizm konusundaki tutumunun son savunmasıdır. Ahmad'in çağdaş bilime yönelik suçlaması ciddidir: 1960'lardan bu yana ABD'deki eleştirel teori, [toplumsal] “hareketlerin ön plana çıkarmaya çalıştığı siyasi muhalefet biçimlerini kurumsal yollarla evcilleştirmek, eylemci bir kültürün yerine yeni bir ideolojik yaklaşım getirmek için harekete geçirilmiştir.” Postkolonyal çalışmalardaki metin kültürünün oldukça zayıf bir yapılanması olduğuna dair eleştirilmiştir. Yazar bu suçlamayı desteklemek için şu iddiaları öne sürmektedir: 1960'ların sonlarındaki Amerikalı radikaller, ABD'de sosyalizmin arzu edilirliğine inanmamaktadırlar. Her halükârda teorisyen olanların siyasi hareketlere yalnızca marjinal olarak dahil oldukları ve üniversite kampüslerinde Afro-Amerikan öğrencilerin normalleştirildiği, kimlik siyaseti dışındaki her şeye yönelik enerjilerinin tüketildiği bilinmektedir. Ahmad'ın suçlamasının ciddiyeti, çok dikkatli destekleyici belgeler gerektirmektedir. Ancak bu iddialar için hiçbir kanıt sunmamaktadır; bunun yerine argümanını anlamlı yan yana koymalar yoluyla oluşturmayı ve salt tekrarlarla ikna etmeyi tercih etmektedir. Bu durum, bilimin üretilmesini mümkün kılan maddi koşulların belgelenmesi ihtiyacını vurgulayan bir çalışmada özellikle rahatsız edicidir. Ahmad iddialarını kanıtlamaya çalıştığında, kitabının itici gücü olduğunu söylediği maddi koşullara değil, metinlere yönelmektedir. Afrikalı Amerikalıların yürüttüğü siyasetin eksiklikleri antolojilerdeki değişikliklerle ölçülmektedir. Rushdie'nin kınanması, edebiyat dışı koşulların her türlü değerlendirilmesinden vazgeçilebileceğini göstermektedir (Samantrai, 1994, s. 119).

Aijaz Ahmad'ın, Fredric Jameson'un *Çokuluslu Sermaye Çağında Üçüncü Dünya Edebiyatı* adlı eseri bir hayli dikkat çekmiştir. Kültürel teoride bu sosyal metnin sayfaları artık edebi kanonda önemli bir belge haline gelmiştir. Görüş alışverişleri, konuyla ilgili temel soruları gündeme getirmiştir. “Üçüncü Dünya” metinlerinin üretimi, dağıtımı ve Ahmad'in keskin yaklaşımı edebiyat kategorisinin analizi bağlamında son derece önemlidir. Ancak bu eserde en dikkat çekici olan Ahmad'ın çabalarıdır. Anglo-Amerikan akademisinde gelişen edebiyat teorisini konumlandırmak kendi görüşü çerçevesinde son yirmi beş yıldır “Emperyalizm, sömürgecilikten kurtulma ve sömürgecilik arasındaki temel diyalektik” açıklamada sosyalizm için mücadele etmekteydi ki bu çelişkili doğasını oluşturan metin bizim zamanımızda, dünyanın nasıl değiştiğini algılamada son derece yardımcı olmaktadır (Chowdhury, 1993, s. 206).

Bazı entelektüellerce Aijaz Ahmad'ın bir fırsatı kaçırdığı düşünülmektedir. Kitabı bir bakıma son derece yenidir. Edebiyat teorisinin yükselişini, savaş sonrası bağımsızlığı çevreleyen tartışmaların canlı tarihsel temelleri ve uluslararası komünizmin kendisinin belirleyici katkıları ile yeniden incelenmektedir. Kitabın sonuna gelindiğinde, komünizmin normalde sömürgecilikten kurtulma olarak adlandırılan şeyle derin ve verimli bir şekilde bağlantılı olduğunu, bu konudaki kayıtların mevcut kültürel teori tarafından göz ardı edildiğini veya tuhaf bir şekilde çarpıtıldığını iddia etmek zordur (Brennan, 1994, s. 1). Aijaz'ın kitabı bilgili ve parlak bir çalışmadır; son yıllarda siyaset ile edebiyat üzerine tamamen ciddiye alınmayı hak eden az sayıdaki kitaptan biridir. Batının sömürgecilik sonrası toplumlara dair bazı yanılsamalarını acımasızca ortadan kaldıran parlak bir polemiktir. Aijaz Ahmad'ın Teoride'si, Batı'nın sömürgecilik sonrası toplumlara ilişkin bazı yanılsamalarını acımasızca ortadan kaldıran parlak bir tartışmadır. Ahmad, Batı Üçüncü Dünyacılığı'nın tarihsel köklerini incelemektedir. Kitabı, bazı sömürgecilik sonrası ulusların diğerlerinden daha enerjik bir şekilde mücadele etmeye ve direnmeye ihtiyaç duyduğu tek bir dünyanın -uluslararası kapitalizmin- var olduğunu keskin bir şekilde hatırlatmaktadır. Aijaz Ahmad, Frederic Jameson, Edward Said ve Marx'ın eserlerini bir sömürgecilik teorisini olarak ele almıştır. Önemli ve zaman zaman muhteşem bir kitap olup, “dünya edebiyatı” üzerine çalışan her entelektüelin okuması gereken bir yapıttır. Bu çalışma, çağdaş kültürel teoriye hâkim olan

basamaklıp düşüncelerin ve kibirlerin çoğunu ortadan kaldırmayı amaçlayan, “kolonyal söylem” ile “post-kolonializm” hakkındaki başlıca teorik ifadelerin bir eleştirisini sunmaktadır.

Dahası, postkolonyal teorinin genel olarak radikal bir şekilde uzlaşmaya varıldığı, Batılı bir okuyucu kitlesine hitap ettiği ve metodolojik olarak çağdaş Avrupa yüksek teorisine bağımlı olduğu kabul edilmektedir. Homer ve Shakespeare'in Batı uygarlığının belgeleri olması gibi, Afrika geçmişine ilişkin belgeler de eski kıtadaki Afro-Amerikan mirasının tanıklıkları olacaktır; aynı durum Latin Amerika, Karayipler ve Asya edebiyat belgeleri için de geçerlidir. Üçüncü Dünya Edebiyatı ile 'Sömürge Söylem Analizi'nin benzer alt disiplinleri, radikal teorinin Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da gelişmeye başlayan eylemci kültür türünden uzaklaşma sürecinde olduğu bir dönemde ortaya çıkmıştır. Cezayir'in bağımsızlığı ve Kennedy yönetimi sırasında Amerikan birliklerinin ülkeye girişiyle Üçüncü Çinhindi Savaşı'nın başlangıcı gibi olaylar postkolonyalizm kavramını ortaya çıkarmıştır. Vietnam Savaşı, Çin Kültür Devrimi, Portekiz kolonilerindeki kurtuluş savaşları, Fidel ve Che Guevara'nın son derece güçlü figürleri, Unidad Popular'ın Şili'deki zaferi vb. olaylar bu ortamı hazırlamıştır (Majeed, 1994, s. 217).

İlk olarak 1992'de Sovyetler Birliği'nin çöküşünün hemen ardından yayınlanan Aijaz Ahmad'ın yazdığı *Teoride: Sınıflar, Milletler, Edebiyatlar*, hükümetlerin küresel jeopolitik bağılıkların yeniden düzenlenmesinin eşliğinde müzakere ettiği tarihi bir anda ulusal sorunu ele almaktadır. Devlet sosyalizminin kurulmasının sağladığı siyasi ivme, ilk olarak eski SSCB'de ve ardından Çin, Vietnam'ın kurtuluşuna tanıklık eden küresel anti-empyralist dalganın omurgası için gereken kritik takviyeyi sağlamıştır. Dahası, devrimci enerjinin Küba'ya yayılması, Afrika'nın büyük bölümünün sömürgeleştirilmesi ve Doğu Avrupa'nın, büyük ölçüde ilk iki ülkeden gelen ekonomik, askeri - teknolojik yardımlarla sağlanan Sosyalist bir kaleye dönüştürülmesi, proleter devrimlere ev sahipliği yapmış gibi görünmektedir. Şu anda 20. yüzyıl sosyalizmi dediğimiz şeyin başarısızlığı gibi görünen şeyin acısını açıkça taşıyan böyle bir sahnede Ahmad, yeniden baştan başlamak gibi tam anlamıyla Leninist bir görevi üstlenmektedir. Bu, alt kıtada üretilen eleştiri ile edebiyatın politik ve kurumsal bağlarına içkin bir şekilde yerleşen bir başlangıçtır. Ahmad, alt kıtanın edebiyatını araştırırken, Sömürge Raj'ı tarafından tanıtılan İngilizce dilinin yayılımının ve işlevinin izini titizlikle sürmüştür. Emperyalist ofisleri ile kitleler arasında bir aracı görevliler sınıfı yaratma çabasındaydılar. Elbette bu, başlangıçta onun temel idari işleviydi. Ancak bunun yarattığı şey, dünyanın geri kalanında kaydedilen bilimsel ilerlemelere erişim sağlayan bir dil olarak İngilizcenin profesyonelleşmesi olasılığıydı (Arsh, 2019, s. 1-2).

Ahmad, mesleki amaçlarla kullanılan bir dilin yabancılaşmasını kaydedmiştir, ancak en azından başlangıçta bu dili konuşanların duygusal yaşamlarını somutlaştırmamıştır. Bu gözlemler Hindistan'ın ulus oluşumunun ilk yıllarında İngilizce öğreten Edebiyat bölümlerinin kuruluşundan alınmıştır. Ahmad, böylesi körelmiş kökenlerden hareketle, Milliyetçi mücadelenin daha geniş tarih yazımında bu değişimleri dönemselleştirmenin mümkün olabileceği yollardan bazılarını ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Aynı zamanda, İngilizce olarak mevcut olan edebiyat bünyesine uluslararası düzeyde karışan çeviri çalışmasının mümkün kıldığı kültürlerarası aktarım biçimlerinin de altını çizmiştir. Bizim bakış açımıza göre bu dönem, sömürgecilik sonrası dünyada “oryantalizm” dediğimiz şeyin damgasını taşımaktadır. Şarkiyatçılık kavramsal olarak Edward Said tarafından popüler hale getirildi ve Macaulay'ın tutanaklarındaki özdeyişlerde kötü bir şöhretle anıldı. Beklentilerin aksine, tam tersi bir hareketle, Hint metinlerinin 'birinci dünya'dan bilim adamları tarafından Avrupa dillerine yapılan muazzam tercümelemleri şiddetle ele alındı. Upanişadların çevirilerini barındıran İndoloji alanında da kapsamlı araştırmalar bu dönemde başlatılmıştır. Siyasi açıdan, ünlü Amerikalı Marksist edebiyat

eleştirmeni Fredric Jameson, “ulusal alegorinin” üçüncü dünyada üretilen hâkim anlatı biçimi olduğunu ve bu durumun onu diğer anlatılardan ayıran anlatısal imza olduğunu öne sürmüştür. Burada Ahmad, ‘üçüncü dünya’ kategorisinin büyük ölçüde polemik niteliğindeki içeriğine dikkat çekmeye çalışmıştır ve anlatı yapısı şemaları ile dünyanın farklı bölgelerinin sanayileşme düzeni arasındaki uçurumu yeniden ortaya koymaya kalkışmıştır (Arsh, 2019, s. 3).

Otuz yılı aşkın süredir edebiyat ve kültür, enternasyonalizm, emperyalizm ile post/kolonyalizm konularına odaklanan Marksist teorinin ön saflarında yer alan Ahmad, yedi monografinin yanı sıra yüzlerce akademik makale, gazete yazısı yazmıştır. Edward Said’in oryantalizm kavramı ile Fredric Jameson’un Üçüncü Dünya edebiyatına ilişkin yorumunda bilinçaltı Avrupa merkezli bir önyargıyı güçlü bir şekilde kullanmak, Ahmad’ın Örneğin Teoride: Sınıflar, Milletler, Edebiyatlar (London: Verso, 1992, s. 4-11), eleştirel teori ve sömürgecilik sonrası çalışmalarda entelektüel tartışmayı tamamen yeniden şekillendirmiştir. Sonraki yıllarda Jacques Derrida, Slavoj Žižek, Alain Badiou ve Gayatri Spivak gibi eleştirel teorinin önde gelen isimlerini bir araya getirerek teori ile politikaya ilişkin tartışmaları Sovyetler Birliği’nin çöküşü ya da Sovyetler Birliği’nin çöküşünden sonra ortaya çıkan neoliberal dönüş perspektifinden yeniden ele almıştır. Ahmad’ın daha yakın tarihli çalışmasında, onun eleştirel müdahaleleri, 1990’lardaki komünizm sonrası dönemde siyaset teorisinin yeni rolünü keşfederek eleştirel teoride bir kez daha yeni bir paradigma oluşturmuştur. *Günümüzün Soyları: Çağdaş Güney Asya’da İdeoloji ve Politika* (2000) onu yalnızca Güney Asya’nın en önde gelen eleştirel teorisyenlerinden biri olarak değil, aynı zamanda küresel nükleer politikaya ilişkin teorik tartışmalarda en güçlü seslerden biri olarak belirlemiştir. Son olarak Komünalizm ve Küreselleşme Üzerine ile Neo-emperyalizm ya da faşizmin üçüncü dünya toplumlarında artan etkisini analiz eden Ahmad, kendi terimiyle küresel neo-emperyal dönüş diyebileceğimiz şeye ilişkin tartışmalarda en iddialı seslerden biri haline gelmiştir. Benzer şekilde, Ahmad’ın birçok makalesi çeşitli alanlarda yeni düşüncüyü teşvik etmiş, birçok dile çevrilip yeni baskı ve bağlamlarda yeniden basılmıştır. Postkolonyal teori ve ‘Post’ koşullarını, günümüzün çeşitli küresel kültürlerindeki ana felsefi, politik/ epistemolojik eğilimleri eleştirel bir şekilde analiz etmiştir. “İslam, İslamcılık ve Batı” küresel kapitalizmdeki kriz ile günümüz İslam dünyasındaki krizin iç içe geçmesi konusunda yeni bir ufuk açmıştır (Schwab, 2022, s. 1-5).

Aijaz Ahmad’ın edebiyat çalışmaları, eleştirel edebiyat teorisi ile küresel Marksizm alanlarındaki kariyerine ek olarak, birçok şiir kitabı ve bir romanıyla memleketi Parkistan’da [Urduca’da] bir şair, romancı olarak kendini kanıtlamıştır. Bir edebiyat dili olarak Urduca’nın tarihi ve Hint edebiyatının çok dilli, çok sesli karakteri üzerine yazdığı makaleler, İngilizce’nin tek dilli hegemonyasının ötesinde edebi eserlere ses verme konusundaki kararlılığının bir kanıtıdır. Farklı kültürleri ve tarihsel dönemleri kapsama kapasitesi, eleştirel teori ile edebiyat araştırmalarında benzersizdir. Aynı şey, çalışmalarının bölümler ve okulların sınırlarının ötesine geçmesini sağlama kapasitesi için de geçerlidir. O, yalnızca eleştirel teori alanlarında benzersiz ayrımını oluşturmakla kalmamış, söylem analizi ve edebiyat çalışmaları; aynı zamanda bir filozof, bir sosyal bilimci, bir siyaset teorisyeni, aktivist olarak da ayrıcalık kazanmıştır. Son olarak çevirmen olarak da seçkin bir kariyere sahiptir. Urduca Şiirlerin çevirileri, önemli bir giriş de dâhil olmak üzere The Hudson Review ve in Poetry’de yayımlanmıştır. Marksist bir akademisyen/ sol aktivist olarak şaşmaz bağlılığının yanı sıra edebiyat, şiir, sanat ve müzik dünyasına olan derin tutkusu da vardır (Schwab, 2022, s. 1-5).

Aijaz Ahmad’ın ikinci kitabı 1999’da yayımlanan “A World To Win: Essays on the Communist Manifesto”dur. (Kazanılacak Bir Dünya: Komünist Manifesto Üzerine Yazılar) Bu kitap Irfan Habib and Prabhat

Patnaik ile birlikte hazırlanmıştır. Modern dünyanın oluşumunda diğer siyasi yazılardan daha etkili olmuştur. Silahlanma çağrısı bu kadar zevkli, güzel ve saf bir dille nadiren ifade edilmiştir. Yazılmasından yüz elli yıl sonra Manifesto bize, günümüzün küreselleşmiş kapitalizminin çarpıcı bir netlik ve doğrulukla resmini göstermektedir. Prakash Karat tarafından bir giriş bölümüyle birlikte düzenlenen bu cilt, Hindistan'ın önde gelen Marksist bilim adamlarından üçü olan Aijaz Ahmad, Irfan Habib ve Prabhat Patnaik'in, Manifesto'nun Marksist teori ile praksis açısından önemini açıklayan makalelerini içermektedir. Bu cilt aynı zamanda Karl Marx ve Frederick Engels tarafından yazılan Komünist Manifesto'nun tam metnini, Frederick Engels'in 1888 İngilizce Baskısına Önsöz'ü, Manifesto'nun Hindistan'daki yayınlanma tarihi üzerine bir notu da içermektedir. Burjuva tarihçileri ve iktisatçıları, ne zaman kendi zamanının bir metni olarak, gününü doldurmuş bir metin olarak onu düzgün bir şekilde gömmeye çalışsalar, Manifesto çarpıcı bir çağdaşlık notuyla geri dönmüştür (Ahmad, 1999, s. 11-18).

Yazarın üçüncü kitabı 2001'de yayımlanan "Lineages of the Present: Ideological and Political Genealogies of Contemporary South Asia" (Günümüzün Soyuları: Çağdaş Güney Asya'nın İdeolojik ve Siyasi Soykütükleri)dir. Mart 1998'de Hindistan, Rajasthan çölünde bir dizi nükleer cihazı patlatarak çeyrek asırlık sessizliğini bozmuştur. 1974'te nükleer kulübe üye olmak için gerekli niteliklere sahip olduğunu açıklayan Hindistan, katılma isteğini hemen reddetmiş ve kapasitesini daha fazla geliştirmeyeceğine söz vermiştir. Pokhran patlamalarının da gösterdiği gibi, bu söz sonsuza kadar tutulamayacaktı ve bu kırılmanın asıl yararlanıcısı artık 'Hindu bombasına' olan bağlılığını göstererek sallantılı siyasi tabanını güçlendirmeye çalışan sağcı bir hükümet olacaktır. Batı'daki çoğu kişi Gandhi topraklarındaki bu ani savaşıyla hazırlıksız yakalanırken, Güney Asya sahnesindeki daha titiz gözlemciler bunun açık bir tarihi olduğu konusunda ısrar etmiştir. Bu, hararetle tartışılan Teoride'den bu yana çıkan ilk kitabında Aijaz Ahmad, dünyanın hala çok az anlaşılan bir bölgesindeki tarihi ve politik geleneklerin iç içe geçmiş iplerinin çoğunu çözümlemektedir (Ahmad, 2001, s. 7-12).

Entelektüelin dördüncü kitabı 2002 tarihli "On Communalism and Globalization: Offensives of the Far Right" (Komünalizm ve Küreselleşme Üzerine: Aşırı Sağın Saldırıları)dir. Ahmad bu yapıtında Ayodhya, kültür, küreselleşme, marksizm, neo-emperyalizm, sağcı politika konularını tartışmaktadır. Prof. Aijaz Ahmad, ilk verildiklerinden bu yana kapsamlı bir şekilde yeniden çalışılan üç ünlü konferansında, neo-emperyalizmin ilerleyişini ya da faşizmin üçüncü dünya toplumlarında artan etkisini tartışmakta, bunların kaynaklarını -kültürel, sosyal ve ideolojik- eleştirel bir şekilde değerlendirmektedir. Kitap üç temel bölümden oluşmaktadır: Ayodhya Harabeleri Üzerine: Komünalist Saldırı ve Laikliğin Kurtarılması, Sağcı Politika ve Zulüm Kültürleri, Küreselleşme ve Kültür (Ahmad, 2002, s. 5). O'nun beşinci kitabı 2004 tarihli "Iraq, Afghanistan and the Imperialism of Our Time" (Irak, Afganistan ve Zamanımızın Emperyalizmi)dir. Aijaz Ahmad, Eylül 2001 felaketinin hemen ardından başlayan, sonraki iki yıla yayılan, küresel emperyalist tasarım ile ABD'nin Afganistan ve Irak'a karşı başlattığı işgal savaşları hakkında bir dizi uzun makale yayınlamıştır. Bu makalelerden on iki tanesi bu kitapta yer almaktadır. Birlikte bu makaleler, ABD politikasının arka planını, iki savaşın hazırlığını ya da yürütülmesini, iki ülkede direnişin yeniden ortaya çıkışını kapsayan zengin bir olgusal ayrıntı ve analizini sunmaktadır. Saddam Hüseyin'in ABD güçleri tarafından esaret altına alınmasına ilişkin uzun bir giriş ve kısa bir not, hikâyeyi Aralık 2003 ortasına kadar getirmektedir. Bunu 'Zamanımızın Emperyalizmi' makalesi takip etmektedir (Ahmad, 2004, s. 15-30).

Aijaz Ahmad, önemli bir teorik müdahalede, ABD'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan ve Bolşevik Devrimi'nden bu yana komünizmin yıkılmasını amaçlayan tutarlı bir politika izlediğini ileri sürmektedir;

Üçüncü Dünya milliyetçiliğinin yenilgisi ve kapitalist dünyadaki rakiplere karşı açık/ kalıcı üstünlük kurmak için şiddete başvurulmuştur. SSCB'nin dağılmasının ardından ABD, sosyalist ve anti-emperyalist güçlerin 20. yüzyılın büyük bölümünde elde ettiği kazanımları geri almak için küresel bir saldırı başlatmıştır. Yüzyılda Asya ve Afrika'da yandaş rejimleri dayatmak ve dünyanın stratejik kaynaklarını tekeline almak siyasetini gütmüştür. Yazar, Afganistan ve Irak'taki işgal savaşlarını bu daha geniş teorik çerçeve içerisinde ortaya çıktıkça izlemektedir. Diğerlerinin yanı sıra, bir dizi ilgili konuyu da ele almaktadır: ABD-İngiltere ittifakının yaklaşık on iki yıl boyunca uyguladığı soykırım yaptırımları ve şiddetli bombalama rejimi; BM'nin alçakça rolü, AB'nin belirsiz rolü ve dolar ile Euro arasındaki kur savaşı; Irak, Orta Doğu ve Hazar Denizi havzasındaki petrol politikaları ve zamanımızın emperyalizmini anlamak için temel öneme sahip diğer bazı konuları açıklamıştır (Ahmad, 2004, s. 40-42). Ahmad'ın en son yazdığı eseri 2007 tarihli "In Our Time: Empire, Politics, Culture" (Zamanımızda: İmparatorluk, Politika, Kültür) çalışmasıdır. Ahmad'ın "Teoride" kitabının uzun zamandır beklenen devamı olan bu eser, emperyalizmin değişen yüzünün titiz bir analizidir. "Teoride"nin uzun zamandır beklenen bu devamı, siyaset ve kültür teorisindeki en acil çağdaş tartışmalara bir dizi birbiriyle bağlantılı müdahaleler sunmaktadır. Ahmad, dünya çapında neoliberalleşmeye ve savaşa doğru kayan küresel çağda emperyalizmin ayırt edici yeni bir analizini sunmaktadır. Dünya çapında tarihsel olarak yeni direniş biçimleri ortaya çıkarmaktadır. Ahmad'ın sesi mevcut kritik tartışmalardaki en önemli seslerden biridir.

Sonuç

Aijaz Ahmad döneminde bağımsız bir düşünür olarak dünya olaylarını, hak mücadelelerini ve Marksist felsefeye dayalı sol hareketleri analiz etmeye çalışmıştır. Komünal sistemlerin işleyişini irdelerken Marksizmin diyalektiğinden hareketle izlenecek yola ışık tutmuştur. Postmodernizm teorisi Hindistan'da tanıtıldığında, birçok Marksist düşünür bunu merak etmeye başlayınca, postmodernizm teorisinin aslında Marksizm öncesi bir düşünce olduğuna dikkat çekmiştir. O'na göre postmodernizm, Marksizm öncesidir. Aijaz Ahmad, "Faşizm ve Ulusal Kültür: Hindutva Günlerinde Gramsci'yi Okumak" başlıklı makalesinde şöyle demektedir: "Her ülke hak ettiği faşizmle karşılaşır." Aijaz Ahmad, aydınlardan 'daha karmaşık analizler' yapmalarını, konuyu ciddiye almalarını istemekteydi. Uydurma gerçekler üzerine söylem oluşturma alışkanlığından vazgeçmelerini söylemekteydi. Aijaz yıllar önce şöyle demiştir: "Sol, liberal siyasetin yıkıntıları arasında o kadar kötü bir şekilde izole edilmiş ve parçalanmış ki hayatta kalmak için savaşmak zorunda"dır (Ahmad, 2022, s. 3).

Aijaz Ahmad, Teoride: Sınıflar, Milletler, Edebiyatlar adlı kitabında esas olarak sömürgecilğe ve emperyalizme karşı harekette teorinin/ teorisyenlerin rolünü tartışmıştır. Olağanüstü ve karizmatik bir öğretmen olan Aijaz Ahmad, entelektüel titizliği - tutkusuyla öğrencilere ilham vermiş , onları işlerinde başarılı olmaya davet etmiştir. En önemli kaygısı, günümüz dünyasının küresel karmaşıklıklarını bütünsel bir şekilde anlamak için vazgeçilmez olduğunu düşündüğü eleştirel düşünmeyi ve okumayı öğretmektir. UCI'da karşılaştırmalı edebiyat ile eleştirel teori çalışmalarına paha biçilmez bir zenginlik ve içgörü kazandırmıştır. Emperyalizm, milliyetçilik, dünya edebiyatı, çeviri çalışmaları, edebi üretim ve yorumlama sorunları üzerinde çalışmış, son zamanlarda dikkatini 21. yüzyılın sıkıntılı uluslararası ikliminde din ile kültür gibi acil konulara yöneltmiştir. 2020'de LeftWord, Vijay Prashad'ın editörlüğünü yaptığı, Sudhanva Deshpande, Mala Hashmi ve Vijay Prashad'ın Aijaz Ahmad'ın hayatı ile çalışmaları hakkında yaptığı röportajların yer aldığı ufuk açıcı bir kitap yayımlanmıştır. Bunu, Ahmad'ın, Marx'ın siyasi yazılarına girişlerden oluşan ve onun ölümüyle ne yazık ki yarım kalan son projesinin yayımlanması takip edecektir.

Sudhanva Deshpande, “Umut ve Melankoli Üzerine: Aijaz Ahmad (1941-2022)” makalesinde yazardan ayrıntılı bir şekilde bahsetmektedir. Aijaz Ahmad'ın en ünlü kitabı *Teoride: Sınıflar, Milletler, Edebiyatlar*'dir. Şaşırtıcı bir şekilde, yazdığı tek kitap budur. Tamamı makale derlemesi olan dört kitap daha yayımlamıştır. (Bunlardan biri, *Lineages of the Present*, biraz farklı içerik tablolarıyla iki baskı halinde çıkmıştır.) Editör veya yardımcı editör olarak anıldığı üç kitap ile bir kitap daha yayınlanmıştır. Konuşmaları ise hala tam manasıyla düzenlenmemiştir. Geniş bir uluslararası çekiciliğe ve nüfuza sahip bir entelektüel için bu, önemsiz bir çıktıdır. Aijaz Ahmad bir kitap yazarı değil, bir denemeciydi. Pakistan devletinin sınıf karakteri; Üçüncü Dünya toplumlarında 'ara sınıfların' rolü; Hindutva'nın yükselişini anlamada Gramsci'nin önemi, emperyalizm ve küreselleşme; diller ve edebiyatlar, Marksist teori; post-modernizm, post-kolonyalizm ve genel olarak 'post-koşul'; 11 Eylül sonrasındaki emperyal savaşlar; bir bütün olarak yirminci yüzyılın gidişatı, komünist strateji ve taktikler... Liste uzayıp gitmektedir. *Teoride* kitabı 1992'de yayımlanmıştır ama önceki üç yılda, tam da Sovyetler Birliği'nin çöküşü sırasında yazılmıştır. Kitabın üç bölümü (Amerikalı Marksist Fredrick Jameson, Filistinli teorisyen Edward Said ve İngiliz romancı Salman Rushdie'nin eleştirileridir.) Aijaz'ı entelektüel yıldızlığa itmiştir. Bu eleştiriler kitaba gücünü verirken, omurgası başka yerededir; Aijaz'ın üç büyük sürecin, emperyalizmin; sömürgecilikten kurtulma ve sosyalizm mücadeleleri başlıca sorunsallarıdır. Dünyanın dört bir yanındaki teorisyenlerin sosyalizmin, Marksizmin ve bizzat tarihin sonunu ilan ettiği bir anda Aijaz, Marksizmin yalnızca konuyla alakalı olmadığını, aynı zamanda tarihin de geçerli olduğunu savunan başyapıtını üretmişti (Deshpande, 2020, s. 1-2).

Aijaz, Vijay Prashad'a verdiği röportajda post-Marksizmin aslında Marksizm öncesi olduğunu, Marx'ın aştığı idealizme bir geri dönüş olduğunu söylemiştir. Lenin, Marksizm'in üç kolu - İngiliz ekonomi politikası, Alman felsefesi ve Fransız sosyalizmi - birleştirdiğini özlü bir şekilde savunmuştur. Aijaz, Lenin'i ciddiye almış ve her üç konuda da kendisini titizlikle eğitmiştir. Buna kendi edebiyat eğitimini de eklemiştir. Ekonomi politik, politika, edebiyat teorisi ve felsefe konularında eşit otoriteyle konuşabilen ender entelektüellerden birisidir. Deshpande, 'konuşmak' kelimesini bilinçli olarak kullanmaktadır. 1980'lerin ortalarında Hindistan'da yaşamaya başladıktan kısa bir süre sonra, Hindistan sol entelektüel ve siyasi sahnesi üzerinde derin, kalıcı bir etkiye sahip olmaya başlamıştır. Sol gruplardan gelen konuşma davetlerini asla reddetmemiştir. CPI(M)'ye, özellikle de Prakash Karat'a yakınlaşmıştır. Ayrıca CPI(M) tarafından kurulan yayınevinde, LeftWord Books'ta ve Prabir Purkayastha tarafından kurulan medya portalı Newsclik'te yer almıştır. Aijaz aynı zamanda Frontline haber dergisine de düzenli olarak katkıda bulunmuştur. Aijaz'ın Hindistan'a gelişi Hint Marksist düşüncesine yeni bir canlılık getirmiştir. Bazen, çoğu birinci sınıf entelektüel olan Hintli Marksistlerin esas olarak Hindistan ve Hintliler hakkında konuşmalarına üzülmemektedir. Bu entelektüellerin Üçüncü Dünyanın diğer bölgelerine olan aşinalıkları genellikle yarım yamalaklı ve neredeyse her zaman Batı yazılarından kaynaklanmaktaydı. 'Zekanın kötümserliği, iradenin iyimserliği' Romain Rolland'ın Gramsci tarafından benimsenen sloganydı. Aijaz'ın da olabilirdi. Aijaz, Hindistan ve Pakistan'ı eşit derecede kendi ülkeleri olarak gören son birkaç kişiden birisidir. “Acı vericiydi. Hindistan'ı çok özlemişti. Aijaz'la en son, Vijay Prashad, Moloyashree Hashmi ve ben, onun son kitabı olan *İnsani Hiçbir Şey Bana Yabancı Değildir* röportajlarını kaydetmek için onu Irvine'de dört gün boyunca ziyaret ettiğimizde yüz yüze tanıştım. Çizim odasına girdiğimizde Moloyashree Fransız pencerelerinden dalgalı manzaraya baktı. 'Güzel' dedi. Aijaz üzgün bir gülümsemeyle 'Sone ka pinjra hai' dedi. 9 Mart 2022'de bu yaldızlı kafeste, şüphesiz sevdiği Parkistan ile Hindistan'ı ve devrimi hayal ederek öldü” (Deshpande, 2020, s. 3-4).

Sonuç olarak, Aijaz Ahmad'ın edebiyat teorisine katkıları, çağdaş düşünce ve eleştirinin önemli dönemeçlerinden birini oluşturmaktadır. Ahmad'ın, sömürgecilik ve emperyalizm karşıtı duruşu, teorik çalışmalarında merkezi bir konumda yer almış; bu konular etrafında özgün/ kapsamlı argümanlar geliştirmiştir. Postyapısalcılık ve postmodernist tarih anlayışlarına getirdiği eleştiriler, bu alanlarda süregelen tartışmalara yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Özellikle “Teoride Sınıf, Ulus, Edebiyat” adlı eseri, hem metropol Batı’da hem de Üçüncü Dünya ülkelerinde geniş yankı uyandırmış, bu alanlarda yapılan çalışmalara önemli bir referans noktası olmuştur. Ahmad'ın eserleri, Üçüncü Dünya edebiyatı ve kültürlerini homojenleştirme eğilimlerine karşı çıkarak, bu alanlardaki çeşitliliği/ özgünlüğü vurgulamıştır. Sömürgeci söylem teorisine yönelik eleştirileri, bu teorinin eksiklerini ve sınırlarını gözler önüne sererek, daha eleştirel ya da kapsayıcı bir bakış açısının gelişmesine katkıda bulunmuştur. Fredric Jameson, Edward Said ve Subaltern Studies gibi önemli figürlere yönelik eleştirileri ise, bu düşünürlerin çalışmalarını yeniden değerlendirme, eleştirel bir süzgeçten geçirme fırsatı sunmuştur. Aijaz Ahmad'ın kültürel eleştiri alanındaki çalışmaları, edebiyat teorisinin sınırlarını genişletmiş ve bu alanda yeni ufuklar açmıştır. Onun teorik yaklaşımları, sadece akademik çevrelerde değil, aynı zamanda daha geniş entelektüel ve kültürel alanlarda da derin bir etki yaratmıştır. Ahmad'ın mirası, edebiyat teorisinin dinamik ve sürekli değişen bir disiplin olduğunu hatırlatarak, gelecekteki araştırmalara ilham kaynağı olmaya devam edecektir.

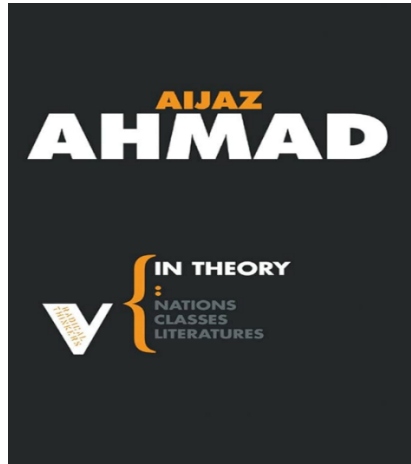
Kaynakça | References

- Ahmad, Aijaz. (1995). “The politics of literary postcoloniality”. *Race & Class*, 36(3), 1-20.
- Ahmad, Aijaz. (1994). *In theory: Classes, nations, literatures*. New York: Verso.
- Ahmad, Aijaz. (1997). “Post colonial theory and the ‘post’ condition”. *Socialist Register*, No: 33.
- Masood, Raja. (2019). “What is Postcolonial Studies?”. *Postcolonial Space*. Masood Raja. Retrieved 16 July 2019. <https://postcolonial.net/2019/04/what-is-postcolonial-studies/> Erişim Tarihi: (03.10.2023).
- Lützel, Paul Michael. (2001). “From Postmodernism to Postcolonialism: On the Interrelation of the Discourses”. <https://www.inst.at/trans/11Nr/luetzeler11.htm> Erişim Tarihi: (03.10.2023).
- Sarkar, Sumit. (1997). *Writing Social History*. Oxford India. pp. 82–108.
- Shafranskaya, Eleonora Fedorovna. (2019). “Kolonyal’naya i postkolonyal’naya literatura: terminologiya i soderzhaniye”. *Filologiya i kul’tura*. Vyp. 1 (55). s. 203–211.
- Samantrai, Ranu. (1994). “In Theory: Classes, Nations, Literatures by Aijaz Ahmad (review)”. *L’Esprit Créateur*. Johns Hopkins University Press Volume 34, Number 2, Summer 1994. (pp. 118-119). 10.1353/esp.1994.0034.
- Chowdhury, Kanishka. (1993). “Reviewed Work(s): In Theory: Classes, Nations, Literatures by Aijaz Ahmad; The Rhetoric of English India by Sara Suleri”. *Modern Fiction Studies*, Vol. 39, No. 1, Fiction of the Indian Subcontinent (Spring), pp. 206-211.
- Brennan, Tim. (1994). “Aijaz Ahmad, In Theory: Classes, Nations, Literatures”. <https://www.taylorfrancis.com/> Erişim Tarihi: (03.10.2023).
- Majeed, J. (1994). “In Theory. Classes, Nations, Literatures”. By Aijaz Ahmad Verso: London 1992. Pp. x, 358. *Modern Asian Studies*, 28(1), 217-221. doi:10.1017/S0026749X0001177X.

- Arsh, K. S. (2019). "Book Review: 'In Theory: Classes, Nations, Literatures' Examines the Political Impetuses Of Literature". <https://www.youthkiawaaz.com/2019/08/in-theory-nations-classes-literatures-book-review/> Erişim Tarihi: (03.10.2023).
- Schwab, Gabriele. (2022). "Remembering Aijaz Ahmad". UCI Chancellor's Professor transformed the field of critical theory. <https://www.humanities.uci.edu/news/remembering-aijaz-ahmad> Erişim Tarihi: (03.10.2023).
- Ahmad, Aijaz. (1999). *A World To Win: Essays on the Communist Manifesto*. New Delhi: LeftWord Books.
- Ahmad, Aijaz. (2001). *Lineages of the Present: Ideological and Political Genealogies of Contemporary South Asia*, New York: Verso.
- Ahmad, Aijaz. (2002). *On Communalism and Globalization: Offensives of the Far Right* New Delhi: Three Essays Collective.
- Ahmad, Aijaz. (2004). *Iraq, Afghanistan and the Imperialism of Our Time*. New Delhi: LeftWord Books.
- Ahmad, Aijaz. (2007). *In Our Time: Empire, Politics, Culture*. New York: Verso.
- Ahmad, Aijaz. (2022). Swarajbir, Tribune Haberleri. "Aijaz Ahmad ve Düşünce Tarzımız". Tribune Hindistan Haber Servisi. [Tribuneindia News Service] <https://www.punjabitribuneonline.com/news/comment/ejaz-ahmad-and-our-way-of-thinking-144082/> Erişim Tarihi: (03.10.2023).
- Deshpande, Sudhanva. (2020). "Of Hope and Melancholy: Aijaz Ahmad (1941-2022)". <https://mayday.leftword.com/blog/post/of-hope-and-melancholy-aijaz-ahmad-1941/>Erişim Tarihi: (03.10.2023).

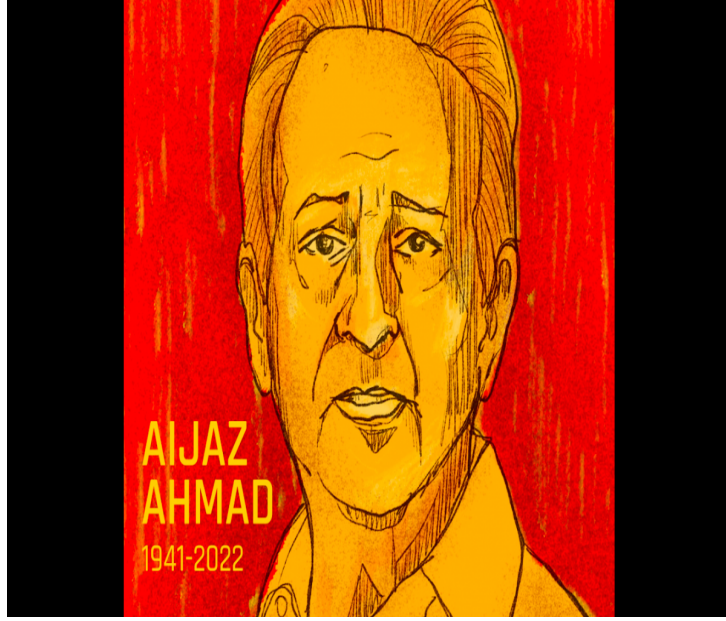
EKLER

In Theory: Classes, Nations, Literatures. 1992. Kaynak: <https://m.media-amazon.com/images.jpg>
Erişim Tarihi (03.10.2023).

Resim: Sudhanva Deshpande, Moloyashree Hashmi, Aijaz Ahmad ve Vijay Prasad, birkaç yıl önce *İnsani Hiçbir Şey Bana Yabancı Değildir* (LeftWord, 2020) röportajını yaparken son kişisel toplantılarında. Kaynak: <https://mayday.leftword.com/blog/post/of-hope-and-melancholy-aijaz-ahmad-1941/> Erişim Tarihi (03.10.2023).

Aijaz Ahmad, Kaynak: <https://www.newsclick.in/sites/> Erişim Tarihi (03.10.2023).